

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אור הראוי לבדיקה

(ב' א') משנה: אור לארבעה עשר, בודקין את החמץ לאור הנר...

(ח' א') תנו רבנן: אין בודקין לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר (בלבד), מפני שאור הנר יפה לבדיקה.

(ומברר) האי אור החמה, היכי דמי? אי נימא בחצר, האמר רבא: חצר אינה צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם!

אלא באכסדרה, האמר רבא: אכסדרה לאורה נבדקת (ואין צריך להביא לה אור הנר בלילה, אלא בודקה ביום) (ומתריץ) לא צריכא, לארובה דבחדר.

(ומברר) ודהיכא (באיזה מקום בחדר לא סגי לה לאור הארובה)? אי לבהדי ארובה (נגד החור ממש, אמאי לא), היינו אכסדרה! אלא לצדדין (של חור).

ואבוקה לא?! והאמר רבא: אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר (שאורה חזק משל נר)!

אמר רב נחמן בר יצחק: זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין, וזה אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין.

רב זביד אמר: זה אורו לפניו, וזה אורו לאחריו.

רב פפא אמר: האי בעית (מתיירא שלא יבעיר הבית, ואין לבו על הבדיקה יפה), והאי לא בעית.

רבינא אמר: האי משך נהורא, והאי מיקטף איקטופי.

שיטות הראשונים

ולא לאור האבוקה: כתב הרא"ש ונהגו באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה. אבל לא בנר של חלב, שהוא ירא שמא יטיף על הכלים. וגם לא בנר של שומן, שהוא ירא שמא יטיף על כלי החלב. וגם לא בנר של שמן, שהוא מתיירא שמא יטיף על הבגדים ויטנפם, וגם אין יכול להכניסו לחורין ולסדקין. וכן פסק השו"ע¹.

אכסדרה לאורה נבדקת: דעת רש"י דלכתחילה אפשר לבדוק אכסדרה ביום, ואין צריך להביא לה אור נר בלילה. **והרמב"ם ורא"ש** כתבו בלשון דיעבד, אם בדקה, דסבירא להו דלכתחילה גם אכסדרה צריך לבדוק בליל י"ד לאור הנר². וכן פסק השו"ע³.

¹ אור"ח תלגב. וכתב המשנ"ב (ס"ק י) ובדיעבד אם בדק לאור האבוקה אינו חל הבדיקה, וצריך לחזור ולבדוק לאור נר יחידי. ושל חלב ושל שומן, בדיעבד חל הבדיקה. ובשל שמן יש דעות בין האחרונים אי חל בדיעבד. מקורות - רא"ש (סי' יא).

² אע"ג דבגמרא אמרו לאורה נבדקת, ומשמע אף לכתחילה, דקאי על מה שכתוב ולא לאור החמה, שאם לא בדק בלילה, כשבדוק ביום לא יבדוק לאור החמה. ועל זה אמרו בגמרא, אכסדרה לאורה נבדקת, שאם לא בדק בלילה, אין צריך לבדוק ביום לאור הנר. ביאור הגר"א (ס"ק ב).

³ אור"ח תלגא, (ומשנ"ב ס"ק ה). וכתב המשנ"ב (ס"ק ו), ולענין אם מותר לבדוק ביום י"ג לאורה, לכתחלה אסור אלא צריך להמתין על ליל י"ד. ובדיעבד נראה דאין צריך לבדוק שנית. ועיין במג"א שכתב שמכל מקום יחזור ויבדוק עכ"פ חדר אחד בלילה עיי"ש. מקורות

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חדר שיש בו הרבה אור: כתב רבינו ירוחם שדוקא אכסדרה דגדול אורה, אם שכח ולא בדק בלילה, בודקה לאור יום. אבל בית, אפילו שיש בו אור, אם שכח ולא בדק, לא יבדוק לאור החמה.⁴ והמרדכי הביא הירושלמי, וכתב, מיהו בתלמוד שלנו יש, אכסדרה לאורה נבדקת.⁵ והשו"ע⁶ פסק כרבינו ירוחם.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלג)

- א. הבדיקה צריך שתהיה לאור היר ולא לאור הלכנה. ואם עבר ולא בדק ליל י"ד כשבודק ביום י"ד, לא יבדק לאור החמה אלא לאור היר. ואכסדרה שאורה רב, אם בדקה לאור החמה, דין; והוא הדין כנגד ארבה שבחדר.
- ב. אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור היר, ולא בנר של חלב, ולא של שמן, ולא של פנ, אלא בנר של שעווה. הגה: והוא יחידי, אבל שתי נרות ביחד, אפילו קלועים, דינם כאבוקה (מהרי"ל בשם אגודה).

מקומות החייבים והפטורים מבדיקה

(ב' א') **משנה:** כל מקום שאין מכניסים בו חמץ, אין צריך בדיקה.

(ח' א') (ומברר) כל מקום לאתווי מאי? לאתווי הא **דתנו רבנן:** חורי בית (שבכתלים) העליונים והתחתונים (הגבוהים או הנמוכים מדי, ואין נוחים להשתמש, אין צריך לבדוק), וגג היציע (אינו נוח לשימוש מחמת שיפועו), וגג המגדל (ארוך עץ גבוה, תוכו צריך בדיקה, ולא גגו), ורפת בקר (שם חמץ, הבהמות אכלוהו), ולולין (של תרנגולים, וכנ"ל). ומתבן (בית התבן), ואוצרות יין ואוצרות שמן (שאינו דרך להכניס אליהם חמץ) אין צריכין בדיקה.

(המשך הברייתא:) רבן שמעון בן גמליאל אומר: מיטה החולקת בתוך הבית (המשמשת כמחיצה) ומפסקת (יש הפסק בין שוליה לקרקע, כגון שרגליה גבוהות), צריכה בדיקה.

(ומסיק) מיטה דמדליא (שגבוהה ויש אויר תחתיה ותשמישה נוח) צריכה בדיקה. דמיתתאי (מיטה נמוכה, אע"פ שיש קצת אויר, אין תשמישה נוח) אין צריכה בדיקה.⁷

(ומקשה) ואוצרות יין אין צריך בדיקה? **והתניא:** אוצרות יין צריך בדיקה, אוצרות שמן אין צריך בדיקה!

(ומתרץ) הכא במאי עסקינן במסתפק (אוצר שמסתפק ממנו יין לשולחנו צריך בדיקה, פעמים שהשמש נכנס להביא יין

- רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב, ד). רא"ש (ס' יא).

⁴ והכי איתא בירושלמי, שאפילו ביום צריך נר אפילו בבית שיש בה אורה, אם שכח ולא בדק, זולתי באכסדרה. רבינו ירוחם. וכתב הב"י, ונראה שכתב כן מפני מה שאמרו בארובה שבחדר (שלא יבדוק), ולא ביאר כל צרכו, שהיה לו לפרש דהיינו דוקא לצדדין, אבל באמצע החדר בודק לאור הארובה.

⁵ והביאו בדרכי משה וכתב, משמע דלפי תלמוד שלנו חדר שיש לו אור הרבה דינו כדין אכסדרה.

⁶ או"ח תלג, א. והוסיף השו"ע, שהוא הדין כנגד ארובה שבחדר, אם בדק לאור החמה, דין. וכתב המשנ"ב (ס"ק ז) ודוקא נגד ארובה ונגד החלון ממש, ששם אורן רב, משא"כ מן הצדדין, אף ששם יש ג"כ אור, אין דומה לאכסדרה. ואפילו נגד החלון ממש דוקא כשאין בו זכוכית; אבל כשיש בו זכוכית, דינו כמין הצדדין. מקורות - מרדכי (ס' תקלה). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב ה, ח"א).

⁷ הרמב"ם (כמו הרי"ף ורא"ש) אינו מזכיר דבר מענין מיטה החולקת, ועיין בטור (תל"ג) שכתב, ואפשר משום שהן דברי יחיד, דלרבנן לעולם אינו בודק אלא צד החיצון.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כשהוא כלה על השולחן, ופתו בידו).

אי הכי, שמן נמי (יהיה חייב בדיקה)!

שמן יש קבע לאכילה. יין, אין קבע לשתייה⁸.

תני רבי חייא: עשו אוצרות שיכר בבבל (להצריכם בדיקה), כאוצרות יין בארץ ישראל, במסתפק (שכיוון שרגילים בו, אין קבע לשתייתו).

אמר רב חסדא: בי דגים (מחסן דגים), אין צריך בדיקה. (ומקשה) **והתניא**: צריכין בדיקה!

(ומתרץ) לא קשיא, הא ברברכי, הא בזוטרי (גדולים אין צריך בדיקה, שיש להם קבע ואומד, ואין צריך לעמוד ולהביא באמצע הסעודה. משא"כ קטנים).

אמר רבה בר רב הונא: בי מילחי ובי קירי (מחסן של מלח ושל נרות שעוה) צריך בדיקה (כי פעמים נזקק השמש להביא מלח נוסף או להוסיף נרות באמצע הסעודה).

אמר רב פפא: בי ציבי (מחסן עצים) ובי תמרי צריך בדיקה⁹.

גרסינן לעיל, אמר רבא: חצר אינה צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם.

שיטות הראשונים

כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה: כתב מהרי"ל שצריכים לבדוק כל הבית, משום שרגילים לאכול בכל המקומות, ולהכניס חמץ בכל מקום. ורק מקום שידוע ודאי שאין שם חמץ, מתוך שאין רגילים לבוא שם, אין צריך בדיקה. והשו"ע¹⁰ כתב שיבדוק בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.

חורי בית העליונים והתחתונים: בירושלמי מבואר שחורים העליונים שפטורים מבדיקה, היינו למעלה מעשרה טפחים¹¹. ודעת רא"ש ורבינו ירוחם, שחורים גבוהים היינו שאין יד אדם מגעת שם. וכן פסק השו"ע¹².

בדיקה באוצרות יין ושמן: בגמרא מבואר שיש הבדל בין אוצרות יין לשמן, שליין אין קבע לשתייה, ולשמן יש קבע

⁸ יודע הוא כמה שמן צריך לכך וכך בני אדם, ומביאו קודם סעודה. ואין צריך לעמוד מן השולחן ולהביא. אבל יין, אין קבע לשתייה. פעמים ששתיית סעודה זו מרובה משל אתמול, ואין השמש בקי בדבר. רש"י.

⁹ הרמב"ם השמיט הדין של בי תמרי ובמקומו כתב דין בית המוריים שהוא צריך בדיקה. וכנראה כך גרס בסוגיא.

¹⁰ או"ח תלא.א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ד): לאו דווקא, אף שאין דרך להכניס שם חמץ, רק במקום שמשתמשים שם לפרקים בחמץ, חיישינן שמא הכניס שם חמץ ולא אדעתיה. וכעין זה כתב (תלגג, ס"ק יג), אפילו מקום שאין רגיל להשתמש בו חמץ כל השנה, רק שיש לחוש שמא הכניס שם חמץ באקראי, גם כן צריך בדיקה. מקורות - מהרי"ל (מנהגים, הלכות בדיקת חמץ, אות ג).

¹¹ והטור הביאו, וכתב שאינו נראה! מפני שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מעשרה. והב"י יישב הירושלמי, דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים וכיון דקטנים אין תשמישן אלא בתוך עשרה, אין החורין והזיזין צריכין בדיקה אלא כשאין גבוהים יותר מעשרה.

¹² או"ח תלג.ד. ולגבי חורים וזיזים הנמוכים משלושה טפחים, כתב המשנ"ב (ס"ק יט), שאם ידוע לו שנשתמש בהן חמץ באותה שנה, אפילו פעם אחת, הרי הן צריכין בדיקה. ובבית שהתינוקות מצויים בו, בכל גווני צריכים בדיקה, שמא הניחו שם התינוקות מעט חמץ. מקורות - רא"ש (שו"ת, כלל יד סי' ג). רבינו ירוחם (נתיב ה, ח"א).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לאכילה. הרי"ף השמיט דין אוצרות שמן, וכתב, אוצרות יין צריכין בדיקה במסתפק מהן¹³. גם הרמב"ם כלל אוצרות שמן עם יין, וכתב שאם אינו מסתפק מהן, אינן צריכין בדיקה. והשיגו הראב"ד, טעה בשמן! שאע"פ שמסתפק, אינו צריך, לפי שיש קבע לסיפוקו. והשו"ע¹⁴ השמיט דין אוצרות שמן.

חצר אין צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם: כתב הר"ן דהא דחצר אינה צריכה בדיקה, דוקא אמצעה של חצר. אבל חורין, צריכין בדיקה. וכן דעת הרמב"ם וסמ"ק. וכתב ב"י בשם סמ"ק, דהא דחצר אין צריכה בדיקה, היינו מספק חמץ. אבל ודאי חמץ, לא. וכן פסק השו"ע¹⁵. והרמ"א העיר, דלקמן מבואר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים¹⁶.

השלכת חמץ במקום שעורבים מצויים: דעת הגהות מיימוניות, דקודם זמן איסורו, מותר להשליך חמץ למקום שהעורבים מצויים, אף בחצר. ודעת הסמ"ק דדוקא ברשות הרבים, שהמקום הוא הפקר. אבל בחצר, אפילו קודם איסורו, אסור. והשו"ע¹⁷ סתם כשניהם. וכתב הגהות מיימוניות, ואם ימצא חמץ בחצר אחר זמן איסורו, אסור להניחו שם כדי שיקחוהו העורבים. וכן פסק השו"ע¹⁸.

בדיקה בבתי כנסיות ובתי מדרשות: כתוב בירושלמי בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה, שמכניסין בהן חמץ בעיבורים ובראשי החדשים¹⁹. וכתב הר"ן, שלנו נמי צריכין בדיקה, לפי שהתינוקות מכניסין בהם חמץ. וכן פסק השו"ע²⁰.

¹³ ועמד הר"ן על כך שלכאורה מוכח בגמרא ששמן, אפילו במסתפק ממנו אין צריך בדיקה, שיש קבע לסיפוקו, ומדוע לא פירש כן הרי"ף! וכתב, ואפשר דהיינו טעמא, דכיון שנהגו עכשיו להדליק בשמן, הוו להו אוצרות שמן כבי קירי דאמרינן לקמן דצריך בדיקה. גם רבינו ירוחם כלל הדינים וכתב, ואוצרות יין ואוצרות שמן אין צריכין בדיקה, אא"כ יודע בודאי שהכניס שם חמץ. ואם מסתפק מהם, צריכין בדיקה. והובאו דבריהם בב"י.

¹⁴ או"ח תלגו, וכתב המשנ"ב (ס"ק טז) שאוצרות שמסתפק ממנו ויש לו קבע שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודה, אין צריך בדיקה, כיון שאין דרך להיכנס בו באמצע הסעודה. מקורות - רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ה חלק א). רי"ף (ד ב בדפיו). ר"ן (ד"ה במסתפק). רמב"ם וראב"ד (הל' חמץ ומצה ב,ו).

¹⁵ או"ח תלגו, מקורות - ר"ן (ד ב ברי"ף, ד"ה חצר). רמב"ם (חמץ ומצה ב,ד). סמ"ק (מצוה צח; ומש"כ הב"י בשמו, אינו בסמ"ק שלפנינו).

¹⁶ לקמן תמה, וביאר המשנ"ב (תלגו, ס"ק כח) דלדינא הסכימו כמה אחרונים, דלחצר שלו או של שותפין אסור לזרוק חמץ על סמך שיאכלוהו עורבים ועופות. וגם בדיעבד אם זרק, צריך לבדוק ולבער. אבל במקום מופקר לרבים, כגון רחוב, מותר להשליך שם חמץ ולהפקירו קודם זמן איסורו. ואם לא אכלוהו העורבים ונשאר עד אחר זמן איסורו, לא איכפת לן, כיון שכבר יצא מרשותו, דומיא דמוכר לגוי קודם זמן איסורו.

¹⁷ או"ח תלגו, (ועיי"ש רמ"א שהעיר על הסתירה בדברי השו"ע); או"ח תמה, על פי ביאור הגר"א (תלגו, ס"ק יד, שכתב, אע"פ שהאחרונים יישבו דברי השו"ע, מכל מקום נראה שהם דעות מחולקים. עיי"ש באריכות). וכתב הגר"א שדברי הסמ"ק ושו"ע (תלגו, הם עיקר, דאף קודם זמן איסורו, לא מהני השלכה, רק במקום הפקר, לא בחצר. מקורות - הגהות מיימוניות (הל' חמץ ומצה ג,יא, אות כ). סמ"ק (מצוה צח). וראה להלן כ"ח א', דין ביעור חמץ.

¹⁸ או"ח תמה, ומיירי שהפקירו, וזרקו למקום הפקר קודם זמן איסורו. אבל דעת הגר"א (תלגו, ס"ק יד) שאין הדין כן, אלא כשהפקיר קודם זמן איסורו, אין עליו חובת ביעור, אף אם נשאר שם חמץ אחר זמן איסורו. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק יח).

¹⁹ פירוש, סעודות שהיו עושין למניין קידוש החדש, ולמניין עיבור שנה. ר"ן.

²⁰ או"ח תלגו, מקורות - ירושלמי (פ"א ה"א). ר"ן (ד ב ברי"ף, סוד"ה חצר).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלא)

א. בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחרין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלג)

ג. בודק כל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ. ולכן כל חדרי הבית והעליות צריכים בדיקה; שפעמים אדם נכנס בהם ופתו בידו. אבל אוצרות יין שאין מסתפק מהם, וכן מתבן וכיוצא בו, אינם צריכים בדיקה.

ד. חרי הבית וזיזין הבולטים מהפתלים, שאינם גבוהים הרבה ולא נמוכים הרבה, צריכים בדיקה; אבל הגבוהים שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים פחות משלשה טפחים, אינם צריכים בדיקה.

ה. גג היציע והמגדל שגגיהם משפעים ומפני כך אין גגיהם ראויין לשום תשמיש, אינם צריכים בדיקה אפלו הם בתוך הבית.

ו. רפת של בקר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו. וכן לול של תרנגולים אינו צריך בדיקה, מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו. וכן אמצעה של חצר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו. והני מלי מספק חמץ, אבל ודאי חמץ לא. **הגה:** אבל לקמן סימן תמ"ה סעיף ג' מבאר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים, כל שכן שאין צריך לבער משם אפלו חמץ ודאי, עד לאחר זמן אסורו.

י. בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה, מפני שהתינוקות מכניסים בהם חמץ.

חיפוש בחור שבין אדם לשכינו

(ח' א') **תניא:** חור (מפולש) שבין אדם לחברו, זה בודק עד מקום שידו מגעת, וזה בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר (מקום שאין ידי שניהם מגיעות אליו) מבטלו בלבן.

תנא: אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק, מפני הסכנה.

(ומברר) מאי סכנה? (ומסיק) לא צריכה דנפל (הבניין²⁴).

(ומקשה) אי דנפל, למה לי בדיקה, **והתנן** (להלן ל"א ב'): חמץ שנפלה עליו מפולת (ונתכסה בגל אבנים) הרי הוא כמבוער.

(ומתרץ) התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו (וכדמפרש לקמן, ל"א ב', כמה חפשת הכלב שלושה טפחים), הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו (ומכל מקום פטור מחמת סכנת עקרב).

(ומקשה) והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין!

אמר רב אשי: שמא תאבד לו מחט, ואתי לעיוני בתרה (ואינו שליח מצוה, וניזוק).

(ומקשה) וכי האי גוונא (שמתכוין למצוה ולצרכו) לאו מצוה הוא? **והתניא:** האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן העוה"ב הרי זה צדיק גמור (בדבר זה. ולא אומרים שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו)!

²⁴ אם נפל הבנין אין מחייבין אותו לבדוק את גל האבנים אלא למראית העין, אבל לא להכניס ידו ביניהן. ומתחילה כשהיה הכותל קיים, נשתמש בחוריו, ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים, שדרך לימצא באשפות ובגליון. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ח' ב') (ומתוך) דילמא בתר דבדק (וגמר את כל המצוה), אתי לעיוני בתרה.

רב נחמן בר יצחק אמר: משום סכנת הנכרים, ופלימו היא. **דתניא:** חור שבין יהודי לגוי - (4) בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבן. (2) פלימו אמר: כל עצמו (של חור) אינו בודק, מפני הסכנה (שלא יאמר הנכרי כשפים עשה לי).

(ומקשה) מאי סכנה, אי נימא סכנת כשפים, כי אישתמיש היכי אישתמיש?

(ומתוך) התם, כי אישתמיש יממא ונהורא, ולא מסיק אדעתיה. הכא (בבדיקת חמץ), ליליא ושרגא ומסיק אדעתיה (בנר ובלילה, ובא לידי חשד שכנו הנכרי).

שיטות הראשונים

חור שבין אדם לחברו: פסקו רי"ף, רא"ש, ורמב"ם כברייתא, שכל אחד בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבן, וכן פסק השו"ע²².

בדיקה בחור שבין יהודי לגוי: לפלימו אינו בודק מפני הסכנה, שמא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לו. וכתב הרא"ש וכיון דסכנה הוא עבדינן כפלימו. וכן פסק הרמב"ם. וכן פסק השו"ע²³.

הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו: למסקנה, כותל שנשתמש בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל, אפילו אינו גבוה ג' טפחים כדי חפשת הכלב, אין צריך לבדוק תחתיו, משום סכנת עקרב²⁴. דעת תוספות, דהני מילי בסתם. אבל בידוע שיש תחתיו חמץ, אם אינו גבוה ג' טפחים צריך לבדוק אחריו ולהוציאו משם במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה²⁵. ורי"ף ורא"ש סתמו דבריהם. והשו"ע²⁶ פסק כתוספות.

ביטול חמץ כשאין הכלב יכול לחפש אחריו: גרסינן להלן, פרק כל שעה, ל"א ב', חמץ שנפלה עליו מפולת, הרי הוא כמבוער. אמר רב חסדא, וצריך שיבטל בלבן. תנא, כמה חפשת הכלב? שלושה טפחים. דעת רש"י ורי"ף, דכי מצריכין ביטול הני מילי מדרבנן. אבל מדאורייתא, כיון שנפלה עליו מפולת אינו עובר עליו. וכתב הר"ן דהכי תניא במכילתא²⁷. ודעת סמ"ק שאם לא יבטלו, עובר מדאורייתא^{28,29}.

²² או"ח תלגז. וכתב המשנ"ב (ס"ק כט), ואפילו אם היה שם בודאי חמץ מהני גם כן הביטול, דלא הוי כמטמין בבור, כיון דלא עבד בידים. מקורות - רא"ש (סי' יג). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,ה).

²³ או"ח תלגז. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל), ומכל מקום למחר ביום ארבעה עשר יבדוק לאור היום, שבזה לא יבוא גוי לחושדו. עוד כתב (ס"ק לא), דאף שפטרורו מטעם זה מבדיקה בלילה, מכל מקום ביטול צריך. וכתבו האחרונים דגם בודאי חמץ אינו צריך בדיקה בלילה, אלא ביום לאור היום. מקורות - רא"ש (סי' יג). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,ה).

²⁴ שמא אחר שישלים בדיקתו, שאין עוסק במצוה, יחפש אחר מחט שנאבד לו ויבא לידי סכנה. טור.

²⁵ ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבן ודיו. טור.

²⁶ או"ח תלגז. וכתב המשנ"ב (ס"ק לד) שגם כשאין צריך לבדוק משום סכנה, מכל מקום צריך לבטל בלבן, שמא יש שם חמץ ויעבור עליו. ואם לא ביטל עד לאחר זמן איסורו, דנו האחרונים אם צריך לחפש אחריו במרא וחצינא, עיי"ש. מקורות - התוספות (ד"ה הכא). רי"ף (ז א; ט ב בפיו). רא"ש (פ"ב סי' יא).

²⁷ דהכי תניא: יצא חמצו של נכרי שהוא ברשותו של ישראל. וחמץ שנפלה עליו מפולת, אע"פ שהוא ברשותו של ישראל, אבל אינו יכול לבערו.

²⁸ וכתב הב"ח (תלג ס"ק י) דלדעתו צריך לפרש המכילתא דוקא שנפלה עליו מפולת גדולה כל כך שאין בידו לפקח הגל והוא אבוד

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן העוה"ב: כתב הרמב"ם (הל' תשובה יב-ה) "העובד מאהבה - עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בכלל... ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה... כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עדיו פרענות - הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: לעולם יעסק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה."

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלג)

- ז. חר שפין יהודי לחברו, כל אחד בודק עד מקום שיידו מגעת והשאר מבטל בלבד, ודין; ושפין יהודי לגוי אינו צריך בדיקה כלל, שמא יאמר: כשפים הוא עושה לי, ונמצא בא לידי סכנה.
- ח. כתל שנשתמש בו חמץ בחרין, ונפל ונעשה גל, אפילו אינו גבוה ג' טפחים כדי חפישת הכלב, אין צריך לבדק תחתיו כיון שיש בו סכנת עקרב שמצויים בגלים, חיישין שמא אחר שישלים בדיקתו שאינו עוסק במצוה יחפש אחר מחט שנאבד לו ויבא לידי סכנה. והני מלי בסתם, אבל בידוע שיש תחתיו חמץ, אם אין עליו גבה שלשה טפחים, צריך להוציאו משם במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה; ואם יש עליו גבה שלשה טפחים, מבטלו בלבד ודין.

מרתף יין

(ב' א') משנה: ובמה אמרו (בהמשך המשנה) שתי שורות במרתף (צריך לבדוק ביניהן, אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסים בו חמץ אין צריך לבדוק)? מקום שמכניסין בו חמץ (מרתף שמכניסים בו חמץ, כגון שמסתפק ממנו יין לשולחנו, ופעמים השמש נכנס ופתו בידו).

(המשך המשנה): (4) בית שמאי אומרים: שתי שורות (של חביות) על פני כל המרתף (צריכות בדיקה). (2) ובית הלל אומרים: (צריך לבדוק רק) שתי שורות החיצונות שהן העליונות (הקרובות לגג).

(ח' ב') (בפירוש דברי בית שמאי): (4) אמר רב יהודה: "שתי שורות" שאמרו (בית שמאי) מן הארץ ועד שמי קורה (שורה שרואה את הפתח לרוחב כל המרתף, וזו שאחריה, צריך לבדוק מן הארץ עד התקרה).

(2) ורבי יוחנן אמר: שורה אחת כמין גאם (ביוונית, הדומה לכ"ף סופית שלנו. שורה חיצונה מן הארץ עד התקרה בזקיפה, וכל החביות העליונות על פני כל ארכו ורוחבו של מרתף בשכיבה).

(איזוהי השורה השנייה לדעת בית הלל): (4) אמר רב: עליונה ושלמטה הימנה (שורת חביות אחת על פני רוחב כל המרתף הרואה את הפתח ואת הקורה, וזו שלמטה ממנה). (2) ושמואל אמר: עליונה ושלפנים הימנה (שורה חיצונית הקרובה לגג,

ממנו ומכל אדם שהוא מותר דלא קרינן ביה שלך (עי' פסחים ה' ב') אבל מתניתין דמיירי בשאין הכלב יכול לחפש אחריו אבל ביד כל אדם לפקח הגל שהוא קטן וזה דומה למטמין בבורות ועובר עליו דאורייתא אם לא יבטל.

²⁹ והו"ד הסמ"ק במשנ"ב (תלג, ס"ק לח). וכתב עוד המשנ"ב (ס"ק לט) שאם לאחר הפסח נתפקח הגל ונתגלה החמץ הרי הוא מותר אף באכילה, שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנס שקנסוהו חכמים משום שעבר על כל יראה וכל ימצא מן התורה או מד"ס, והכא בענינו לא עבר עליו כלום ואין ראוי לקונסו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ושורה עליונה שאחוריה).

רבי חייא תני כוותיה דרב. וכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל.

והלכתא כוותיה דשמואל.

שיטות הראשונים

שתי שורות במרתף שצריך לבדוק: דעת גאונים, רי"ץ גיאת, רבינו אפרים, וראב"ה, שהלכה כשמואל³⁰. ודעת רמב"ם, סמ"ג, רבינו יונה, ורא"ש, שהלכה כרב³¹, שכשבדק המרתף בודק שתי שורות החיצונות, העליונה ושלמטה ממנה. וכן פסק השו"ע³².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלג)

ט. מרתף שמשדרין בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כלו, וחוזרין ומסדרין שורות אחרות על התחתונות עד הקורה, אין צריך לבדק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה; דהינו שורה על פני רחב המרתף, ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח, ואחרת למטה ממנה.

שלוחי מצוה אין ניזוקין

(ח' ב') בעו מיניה מרב: הני בני בי רב דדיירי בבאגא (בכפרים שבבקעה), מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב (השכם והערב קודם עלות השחר, ומשתחשך. כלום יש להם לירא מן המזיקים)?

אמר להו: ניתו, עלי ועל צוארי (יהא עונש הזיקן. דודאי לא יזוקו, שהמצוה מגינה עליהם).

ניזיל (לאושפיזא משתחשך) מאי (כלום יכולים לסמוך על המצוה אף בחזרה או לא)? אמר להו: לא ידענא.

איתמר, אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין, לא בהליכתן ולא בחזירתן.

(ומבאר) היכא דשכיח היזקא שאני (מקום שהנזק בו מצוי, אף שלוח מצוה אין לו לסמוך שלא ייזק, שאין סומכים על הנס).

³⁰ כיון דכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל. רא"ש. וכנראה שלא היה בגירסתו 'והלכתא כוותיה דשמואל'.

³¹ דכל ברייתא דלא מתנייא בי רבי חייא ורבי אושעיא לאו בר סמכא היא, וכיון דרבי חייא תני כרב, אין לחוש לאידך ברייתות דתנו כשמואל. ואפילו תימא רבי אושעיא היה בכללם, מכל מקום הוה ליה רבי חייא ורבי אושעיא חד לגבי חד, וחזרין לכללא דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. רא"ש.

³² או"ח תלגט. ועיין ביאור הגר"א (ס"ק יז) שביאר שמחלוקת רב ושמואל אליבא דבית הלל, תלויה במחלוקת רב יהודה ורבי יוחנן אליבא דבית שמאי. דרב ס"ל כרב יהודה. עיי"ש. וכתב בבית הלל (ד"ה אין צריך לבדוק) שבביאור הגר"א משמע שמצדד כפסיקת הגאונים, והביא שם שכן הוא ג"כ דעת הראב"ה. ושקשה לדחות דעת כל הני רבוותא (הגאונים ודעימיהו). מקורות - רמב"ם (הל' חמץ ומצה בו). רבינו יונה (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' יד). רב שריא גאון ורב האי בנו ורבינו אפרים (הו"ד בארחות חיים). ארחות חיים (ח"א הלכות חמץ ומצה, אות טז).